

Milada Součková
Élenty

Jindřichu Chalupeckému
Olze a Ladislavu Radimským
Romanu Jakobsonovi
Otakarů Odložilíkovi
Gertrudě Gruberové-Goepfertové
Oldřichu Leškovi
Karlů Milotovi

Dopisy přátelům 1942–1982

Milada Součková
Élenty

Milada Součková
Élenty

Jindřichu Chalupeckému
Ladislavu a Olze Radimským
Romanu Jakobsonovi
Otakaru Odložilíkovi
Gertrudě Gruberové-Goepfertové
Oldřichu Leškovi
Karlu Milotovi

Dopisy přátelům 1942–1982

Uspořádali Zuzana Říhová, Kristián Suda a Richard Štencel

© Milada Součková – dědicové, 2018

© PROSTOR, 2018

ISBN 978-80-7260-408-1

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky

Obsah

Élenty Milady Součkové (Kristián Suda) / 9

Jindřichu Chalupeckému / 19

Ladislavu a Olze Radimským / 177

Romanu Jakobsonovi / 295

Otakaru Odložilíkovi / 321

Gertrudě Gruberové-Goepfertové / 421

Oldřichu Leškovi / 459

Karlu Milotovi / 513

Ediční poznámka / 520

Jmenný rejstřík / 522

Seznam *Díla Milady Součkové* / 543

*„Já“ zůstaň nenáviděné!
a žádný jiný výklad nechci
než verše nejasné a nezřetelné
jak pro mne byla kdysi slova Aeneidy
jíž překlad čte věštkyně z předměstí
by nacvičila hlas tišivých kadencí
nejasná buďte, nezřetelná
jen zaklínejte slapy bolesti.*

Milada Součková,
z básně *Můj životopis* (duben 1946)

Patrně každému, kdo otevře soubor osobní korespondence, ať už v archivu nebo někde zasutý, převázaný tenkou stužkou, vytane v hloubi duše otázka, má-li právo vstupovat do soukromého světa, do prostoru pisatelových intimních nářků, vzpomínek i radostí. Kde vede hranice mezi soukromým a veřejným? Jakého časového odstupu je zapotřebí, aby se ono čistě osobní mohlo stát svědectvím o dané době? Ale právě korespondence literátů či uměleckých osobností vůbec, jež se zdá být samozřejmým dodatkem jejich tvorby, nastoluje tyto otázky naléhavěji než bezejmenná, náhodně objevená korespondence, která se neproblematicky a přirozeně stává součástí obecné kroniky času.

Nebo jsou tyto otázky nepatřičné a nadbytečné? Je tu přece mnohohrstený okruh epistolárních žánrů, od románů v dopisech, filozofických pojednání až po stylizovaná naučná ponaučení a morality, jsou tu hotové a nekonečné svazky korespondence klasiků, jež se postupně staly buď nedílnou, nebo naopak problematickou součástí jejich díla i interpretace.

Má význam a smysl vydávat korespondenci spisovatelky, navíc neucelenou a fragmentární, jež důsledně trvá na tom, že dílo žije svým autonomním životem, nezávislým na autorovi, na jeho postojích, názorech, představách?

Obrysy života Milady Součkové jen tušíme; své soukromí si zcela nemoderně chrání a dávný strukturalistický axiom formulující nezávislost literárního díla na osobnosti autora považuje za vnitřní předpoklad své tvorby.

Když první únorový den roku 1983 umírá v Nové Anglii v cambridgeské univerzitní nemocnici prozaička a básnířka Milada Součková, je pro českou literární historii takřka neznámá; ostatně i její univerzitní kolegové a přátelé ji pokládají především za literární historičku a bohemistku, která snad kdysi v Čechách vydala i několik prozaických knížek. Těch několik nejnutejších kusů nábytku (psací stůl, pohovku, křeslo...) si rozeberou nejbližší známí, obálky s pečlivě roztříděnými zbylými rukopisy připadnou podle závěti rodině českých exulantů, kteří kartony uloží do sklepení svého domu na Bellevue Avenue v Cambridgi. I s lístkem papíru popsaným ještě na nemocničním lůžku, s básní příznačně nazvanou *Strž* a jejím veršem – *Jinak než já žijí moderní autoři*.

Kdo vlastně byl spisovatel, jenž navzdory příznivému přijetí, např. Romanem Jakobsonem či cenami nakladatelství Melantrich, takřka polovinu svých knih vydal vlastním nákladem a jehož dílo teprve nedávno před námi vystoupilo v podivuhodné celistvosti? Kdo je onen *neznámý člověk*, o jehož životě se s výjimkou mlhavých vzpomínek přátel, několika poválečných cestovních pasů a roztroušené korespondence v archivech nezachovaly žádné dokumenty? Byl to pouhý literární experimentátor, za kterého ji ještě dnes mnozí pokládají, anebo výjimečný autor, jehož naléhavost a původnost teprve shledáváme? A je vůbec možné, aby byl v Čechách vřazen do kontinuity literárního dějepisu autor, který se mimo svůj text nijak nereprezentuje, který se nám dává jen svým psaním?

Milada Součková, narozená v Praze 24. ledna 1899, pocházela z typické měšťanské rodiny přelomu století, z rodiny, která pevně srůstala s atmosférou formujícího se velkoměsta, s městem rozrůstajícím se do velkorysých nových předměstí a prospektů, jejíž život se skládal především z prožitků pravidelných událostí, svátků a rituálů. Otec Součkové byl stavebním podnikatelem, jenž se bezprostředně podílel na výstavbě nových pražských čtvrtí, např. Vinohrad a Podskali. Patřil k třídě, která své sebevědomí a společenské postavení výrazně vnímá a demonstruje.

Tuto atmosféru je třeba zaznamenat, neboť doba před první světovou válkou byla pro Miladu Součkovou nejen časem dětství, ale jak se ukáže později, i časem idyly, časem ustálených hodnot, vkusu i velkých iluzí, světem, kde slovo pokrok

bylo ještě zdrojem nadějí, které se jí staly měřítkem vnímání událostí pozdějších. Podoba nových pražských měšťanských činžovních domů se svou přebujelou, ale zároveň ustálenou výzdobou, s parafrázemi antické mytologie a reliéfy výjevů z českých dějin, prostě celý tento dobový exteriér a interiér iluzí na přelomu století byly Součkové později, z jiné perspektivy, prostorem, v němž shledává i počátek konfliktů a krize, do které 20. století neodvratně špelo.

Rokem narození patří Součková ke generaci české avantgardy, ke generaci Seiferta, Nezvala, Halase, pro kterou bylo město především objevováním a příznakem modernosti, gejzírem senzací a projekcí novodobých zázraků. Pro Součkovou je však Praha důvěrně prožitou křižovatkou, místem, ze kterého se odvíjejí vzpomínky, vyprávění a parafráze. Ostatně i škola, kterou navštěvovala, s touto atmosférou a scénou nezaměnitelně souvisí. Minerva, první české dívčí gymnázium, které založila česká spisovatelka Eliška Krásnohorská, nepřipravovala dívky k tradiční submisivní společenské roli, ale byla ústavem, který se od svého založení jak výchovou, tak úrovní vzdělání jako první výrazně zasloužil o zrovnoprávnění žen ve společnosti. Více než čtvrtina absolventek tohoto gymnázia studovala na vysokých školách, pocházely odtud první absolventky medicíny, zde vznikala přátelství pozdějších významných českých intelektuálek, žen, které se šíří vzdělání i sebevědomím zapsaly do české kulturní historie.

Následovalo studium na fakultě přírodních věd Karlovy univerzity, které v roce 1923 zakončila disertační prací *O duševním životě rostlin*, roční studijní pobyt v Lausanne a v roce 1930 sňatek s malířem Zdenkem Rykrem.

V roce 1934 vydává vlastním nákladem *První písmena*, prózu, která svou volnou asociativností a fragmentárností jako by nejprve shromažďovala motivy obrazů a vlastní paměti; text prózy hned v úvodních stránkách odkazuje k iniciálám latinského *cinis*, popelu, z něhož mají vzejít představy budoucí literární práce, celku jejího díla. V roce 1937, opět vlastním nákladem, vydává román *Amor a Psyche*, který je zdánlivě parodickou variací studentského románu: někdejší mladičká, do své profesorky zamilovaná dívka je konfrontována se spisovatelkou ironicky posuzující povrchnost bývalého idolu, což vše je jen prologem k zrodu románu v románě, který se tu přímo před čtenářem v třetí části otvírá. Poprvé se zde rozvíjí téma neustále nového nalézání „prvního“ okamžiku, který byl pro naši zkušenost rozhodující a který lze nahlížet z různých časových a stylových rovin.

Obrazy zrodu české měšťanské společnosti, jejího vzestupu, rozletu i předzvěsti jejího pádu rozvíjí v dvojrománu *Odkaz/Zakladatelé* (1940). Vyprávění je ovšem vzdáleno popisu pouhých sociálních vztahů nebo klasickému líčení literárních postav. Vyprávěč nazírá dění z proměňujících se stanovisek vnitřního a vnějšího světa postav a často ironicky zpochybňuje pravdu o každé chvíli, situaci, události.

V době, kdy tento dvojromán vznikal, na konci třicátých let, se Součková spolu s manželem malířem Zdenkem Rykrem pohybuje v okruhu pařížského časopisu *The Booster/Delta* vydávaného ve slavné Villa Seurat Henrym Millerem a Anais Nin; v časopise vycházejí úryvky z jejich próz a poslední velikonoční číslo roku 1939 je jí dedikované.

V téže době vydává s Rykovými ilustracemi a v jeho originální knižní úpravě i dva rozsáhlé básnické texty. *Kaladý, aneb: útočiště řeči* je apoteózou místa a jeho podob v řeči, zároveň i bezprostřední reakcí na podzimní události roku 1938. Rozsáhlá skladba *Mluvící pásmo*, patřící k vrcholům české poezie 20. století, je pokusem odhalit příčiny velké duchovní krize věku rozumu, která člověka přivedla k hranicím vlastní katastrofy.

Vztah místa, paměti a imaginace je tématem ve stylových variacích *Školy povídek* (1943), a především v románu *Neznámý člověk* (dokončen 1943, I. vydání 1962). Zde je hledání obrazů naší paměti o klíčových okamžicích moderních dějin – od prusko-rakouské války 1866 do filozofického kongresu v Praze 1936 – sledováno z perspektivy „neznámého“ pozorovatele a kontextu jeho každodenního žitého světa.

Válečná léta po manželově smrti jsou zahlcena intenzivní prací. Vedle práce pro divadlo Větrník, zmíněného souboru povídek a románu vzniká další román *Bel canto*, čtenářsky snad nejúspěšnější autorčina kniha, první sbírka básní *Žlutý soumrak* a román esej *Hlava umělce*. Ve čtyřicátých letech se Součková sbližuje se Skupinou 42, s literární revue *Listy*; sem mimo jiné zprostředkovávala i překlady řady mladých amerických autorů z okruhu *The Booster* – Williama Saroyana, Anais Nin, Henryho Millera, Lawrence G. Durrella ad.

Po válce přijímá nabídku práce na ministerstvu informací a v září roku 1946 odjíždí do New Yorku jako kulturní přidělenec československého konzulátu. Po komunistickém převratu na své místo 6. dubna 1948 rezignuje a zůstává v exilu ve Spojených státech. Její knihovna, obrazy a rukopisy zůstávají v Praze, v místě

jejího posledního bydliště. Odsouzena za svůj odchod přáteli z Prahy, vstupuje do tvůrčí a existenční samoty exilu.

Dokončuje rukopisnou redakci svého literárního deníku *Svědectví* o roku 1939, pracuje na poslední verzi románu *Neznámý člověk* a vrací se k poezii. Díky Romanu Jakobsonovi působí jako lektorka ve Slovanském oddělení Harvardovy univerzity (1950–1962), připravuje a publikuje literárně historické knižní studie o českém romantismu, o Vrchlickém (díky Guggenheimově stipendiu pobývá v roce 1960 v Itálii) a o českém baroku. Jako hostující profesorka působí na Chicagské univerzitě (1962–1971) a Kalifornské univerzitě v Berkeley (1971–1974) a v sedmdesátých letech vede na Harvardu Slovanské oddělení Widenerovy knihovny.

Ani samota, ani působení na univerzitách a vědecká práce ovšem neodvádějí spisovatelku od jejího původního uměleckého záměru. Jestliže se v první poválečné sbírce *Gradus ad Parnassum* ještě vyrovnává s údělem exilu, v dalších, včetně posledních *Sešitů Josefíny Rykové*, opět rozvíjí ústřední témata své tvorby – téma odkrývání a zpřítomňování paměti v lidské řeči a téma paměti jako fresky, v jejichž vrstvách se odhalují nová spojení a souvislosti. Paralelně s básněmi vzniká rukopis próz *Krátká povídka*, kde se opět s maximální jednoduchostí konfrontují motivy obrazů míst, představ a vzpomínek. Typus krátké povídky je pro Součkovou něčím významově nezpochybnitelným, z čeho v prazákladu každý autor vychází a kam nakonec míří, oním bodem, kde se kruh i možnosti výrazu uzavírají. „Krátká povídka, to je totiž místo, kam směřujeme,“ čteme již v *Amoru a Psyché* a zdá se až neuvěřitelné, jak rozvrh svého díla, onen pohyb na hranici mezi fikcí a žitým světem, neustále prohlubuje.

Přesto však, když už jí zbývá jen pár měsíců života, píše v dopise z Cambridge do Prahy Karlu Milotovi: „Kdybych měla čas, chtěla bych napsat ‚přepsání své vlastní prózy‘ [...] I Joyce to vzal jen tak ‚pod povrchem‘, může se jít hloub, ale ta pitomá literární konvence brání člověku jít do ‚poznání‘. A v poezii k Ur-zážitku.“

Dochovaná, resp. dostupná korespondence Milady Součkové zůstane asi navždy neucelená. Tyto dopisy nalezené v pozůstalostech adresátů nevznikaly s vědomím archivní paměti a potřeby prezentovat se pro příští čas. Jsou vždy bezprostřední odpovědí, hledáním. Součková si kopie neukládá, ale do strojopisu či rukopisu

psaní často ještě v chvatu před odesláním spontánně, mnohdy nečitelně, vstupuje; stejně příznačné je, že neuchovává ani dopisy od svých přátel, podobně jako rukopisy svých dokončených, resp. vydaných děl.

Je ovšem možné, že tento postoj zaujala autorka až později. V únoru 1945 byl její byt v Podskalské ulici (dnes Gorazdova 331/22) zničen při náletu a po únoru 1948 zůstala pro ni nenávratně část rukopisů a písemností v přechodném bydlíšti na Malé Straně. (Tady, na půdě domu v Úvozu 228/5, se našel teprve nedávno obtížně čitelný rukopis označený na balicím papíře autorkou jako *M. S. Hlava U I, II, III, IV*, který je oním příslibeným pokračováním *Hlavy umělce*, která s podtitulem *Studie k větší práci* vyšla v nakladatelství Pamir v roce 1946.)

V dřevěném cestovním kufru v cambridgeské vilce českého exulanta pana Josefa Staší byla po dlouhá léta v USA uložena nevydaná literární pozůstalost Milady Součkové – rukopisy *Krátkých povídek*, *Sešitů Josefiny Rykové*, divadelní hry a literární dramata, nekrácené verze literárně historických článků a esejí i převážně anglicky psané poznámky, deníkové záznamy a kresby v sešitech nadepsaných *Cahiers de Dominique* 1–25 (26. září 1958 – 30. července 1974). Vedle několika mála fotografií, legitimací a pasů se v něm skrývala jen jediná útlá složka s korespondencí, zato s výraznou poznámkou *uchovat!*

Byly v ní pouze tři dopisy: od Jindřicha Chalupického, japanoložky Vlasty Hilské a Jiřího Koláře, napsané a odeslané z Prahy po rezignaci Součkové na místo kulturního přidělence velvyslanectví Československé republiky v New Yorku a po jejím rozhodnutí nevrátit se do tehdejšího Československa. Ti všichni se ve čtyřicátých letech se Součkovou dobře znali: Chalupického poznala prostřednictvím manžela, malíře Zdenka Rykra, jehož dílo od raných třicátých let a výstav v Topičově salonu soustavně sledoval a komentoval a jehož monografii i soubornou výstavu ve čtyřicátých letech připravoval; Vlasta Hilská patřila do okruhu jejích přátel, před válkou byla manželkou sinologa Jaroslava Průška, autora předmluvy k první básnické sbírce Součkové *Žlutý Soumrak*; a s Jiřím Kolářem se poznala díky okruhu Skupiny 42.

Jako by ta složka s poznámkou *uchovat* byla úpěnlivou prosbou a zoufalým gestem její exulantské a tvůrčí samoty, a zároveň nadějí, že to vše se jednou otevře, pojmenuje, vyloží.

Uchovaný dopis Jindřicha Chalupického se poměrně obsírně snaží zformulovat občanský postoj uměleckého kritika a jeho vztah k pouónorové situaci v tehdejších

Československu a předznamenává jeho „duchampovský“ odstup k jakémukoli vnějšímu politickému dění. (Ale připojuje i poznámku: *než Zenkla, budu raději volit Zápotockého.*) Tyto řádky byly nadlouho mezi nimi také posledním slovem, obnoveným až v první polovině šedesátých let. Druhé psaní s typicky dobovým výrazivem a expresivitou vylučuje provždy Součkovou z pokrokové české společnosti. A stručný dopis Jiřího Koláře na hlavičkovém papíře nakladatelství Družstvo Dílo datovaný 8. březnem 1948 oznamuje, že nakladatelství se zavazuje vydat knihu *Neznámý člověk* v období let 1948–1949.

Náš soubor nevznikal zprvu nijak programově. Byl postupně nalézán od počátku příprav vydání *Díla Milady Součkové* při hledání literárních odkazů a variant rukopisů, které autorka zasílala do Čech nebo o jejichž zaslání žádala; a v neposlední řadě díky radám a doporučením jejích přátel a bývalých kolegů z amerických univerzit.

Osm adresátů nevyčerpává veškerou dostupnou osobní korespondenci Součkové. Jsou tu jednotlivé menší soubory: s profesorkou Albínou Honzákovou a spolužačkami z Minervy, drobná osobní korespondence s filmovým estetikem Janem Kučerou, s nakladatelstvím Melantrich a dr. Trägerem, s Bohuslavem Havránkem (nedávno zveřejněná v knize *Pražská škola v korespondenci. Dopisy z let 1929–1989*), s Památníkem národního písemnictví i časopisem *Sešity* z konce šedesátých let, anglická korespondence s přáteli z jezuitské komunity v Cambridgej a s řadou dalších vzdálených osob, škol a institucí. Je to však korespondence v pravém slova smyslu příležitostná, která má spíše charakter vzkazů, sdělení a potvrzení informace než promluvy ryzího epistolárního charakteru.

Více můžeme jen tušit: existovala korespondence s literární historičkou a blízkou přítelkyní Věrou Liškovou, o níž se Součková zmiňuje v doslovu ke knize *Posmrtný odlitek z prací Věry Liškové*; a hlavně, jak je z vydání našeho souboru dopisů zřejmé, s byzantologem Františkem Dvorníkem, jenž byl tím třetím v přátelském kruhu a setkáních s historikem Otakarem Odložilíkem.

Osm adresátů představuje zatím jedině ucelené konvoluty, které dávají nahlédnout do skutečných dialogů Součkové s blízkými přáteli a osobnostmi; každý odlišného zaměření a okruhu tu vystupuje z jiného profesně uzavřeného světa, všechny ale spojuje obdiv a respekt k literárnímu dílu Součkové, především však empatie k jejímu postavení a odloučenosti, k oněm často zmiňovaným *éléntům*.

Tato empatie je oboustranná a svědčí pro ni nejen otevřenost sdělení, ale i emotivní zámlky v kontinuitě rozhovoru a drobná nedorozumění.

Z dnešního pohledu vnímáme v tomto souboru i jistou nepřímou vnitřní časovou posloupnost, která nás, nehledě na dataci listů, dovedla spíše intuitivně k pořadí jednotlivých adresátů, ač řada promluv vznikala paralelně a v odlišné každodenní situaci či vnímaném kontextu adresáta.

Dochované dopisy Jindřichu Chalupeckému předcházejí, podobně jako u Romana Jakobsona, časové hranici odjezdu Milady Součkové do Spojených států, vracejí nás do čtyřicátých let, do období protektorátu po tragickém Rykrově odchodu v lednu 1940. Jsou svědectvím prohlubujícího se přátelství, a to i přes patnáctiletou odmlku po roce 1948. Velmi blízcí si byli i v chápání moderního umění, jeho smyslu a hledání; oba sdíleli obdobná východiska např. ve vztahu k anglosaské kultuře či kritický postoj k české avantgardě dvacátých let.

Rozsáhlá korespondence s Ladislavem Radimským a jeho ženou Olgou dokumentuje mimo jiné obraz, konflikty a úděl českého exilu. Jejich těsné přátelství pojily společné prožitky volných chvil a letních prázdnin trávených nejprve v pronajatém domku na Cape Codu, později na chatě ve Stoddardu v New Hampshire, společné rituály a svátky i vzpomínky na blízké přátele v Čechách. Ladislav Radimský, spisovatel a esejista publikující často pod pseudonymem Petr Den, byl také redaktorem a přispěvatelem exilových časopisů a později šéfredaktorem *Proměn*, kde Součková často publikovala. Do USA přicestoval podobně jako Součková v roce 1946 jako zaměstnanec ministerstva zahraničí a byl jedním z těch, kteří se jí snažili nezištně pomáhat s vydáváním jejího básnického díla.

Přátelství s Romanem Jakobsonem se odvíjí od jeho nadšeného přijetí prvotiny *První písmena* v anketě *Lidových novin* v roce 1934; znali se, stejně jako s Vladislavem Vančurou a Janem Mukařovským, i z přednášek Pražského lingvistického kroužku, který Součková finančně podporovala. Nejen z této vzájemné korespondence, ale i z celku Jakobsonovy listinné pozůstalosti, uložené v archivu Massachusettského technologického institutu, je zřejmé, že to byl především on, kdo svojí autoritou a věhlasem pomáhal Součkové od počátku jejího exilu doporučeními a pozitivním hodnocením v univerzitních kruzích; oba později žili v novoanglické Cambridgi a Jakobson byl tím, kdo ji uváděl do okruhu pravidelných setkání a diskuzí, jež k univerzitnímu provozu nezaměnitelně patří.

V takovém prostředí se Součková seznámila i s historikem Otakarem Odložilíkem. Ten přednášel v USA již před druhou světovou válkou a po krátkém poválečném působení na Karlově univerzitě a ministerstvu zahraničí odjel znovu do Spojených států. Odložilíkova dodnes zcela nezpracovaná a neuspořádaná rozsáhlá pozůstalost v archivu Pensylvánské univerzity, kde se nacházejí i dopisy od Součkové, svědčí o neobvyklém rozsahu jeho vědeckých i lidských zájmů. Byl jeden z prvních, kdo pro své přátele „vydával“ strojopisný samizdat, sbírky či výběry z básní a textů v souvislosti s jeho zájmem o protestantství a českou kulturu. Dohledaná korespondence se Součkovou je přes svou neucelenost především neustálým vzájemným rozhovorem o práci, bídě a radostech světa, s nádechem atmosféry snad až starosvětské kavárny, kde od stolku je neustále vyhlížen františkán František Dvorník. Také s Dvorníkem se setkala už v roce 1948 v New Yorku prostřednictvím Romana Jakobsona. „Troufám si říct, že tehdy jsem si získala Františka Dvorníka na první pohled svou prostořekostí, s jakou jsem tehdy mluvívala o lidech, věcech, o poměrech...“ vzpomíná v jedné stati Součková. Vztah k Odložilíkovi a Dvorníkovi vnímala Součková jako nezpochybnitelné těsné přátelství, které je inspirativní svou kritičností, tolerancí, živou vírou i vědeckou důsledností.

Podnět ku korespondenci Součkové a Gertrudy Gruberové-Goepfertové byl dán jejich spoluprací s časopisem *Nový život* vydávaným Křesťanskou akademií v Římě; Součková v něm publikovala, Gruberová do něj přispívala kresbami. Hybatelem jejich korespondence je o generaci mladší malířka, grafička a básnířka, která se obrací na Součkovou s prosbou o posouzení vlastní básnické tvorby. Z tohoto bodu se postupně rozvíjí rozhovor, který Součková respektuje, udržuje si ale neustále jemný odstup od nebezpečné role rádce; je upřímná a jemná a raději se utíká k referencím vlastního světa a jevů, které ji obklopují.

Soubor dopisů rusistovi a lingvistovi Oldřichu Leškovi – který mj. po roce 1989 spoluobnovoval Pražský lingvistický kroužek – svým způsobem navazuje na okruhy, které reprezentoval Otakar Odložilík, zvláště po jeho nečekaném úmrtí v roce 1973; a tento rozhovor je přerušen až autorčinou smrtí. Je obdobně plný odkazů, proseb, doporučení a vzájemné pomoci, ale především je prodchnutý obdobným emocionálním nábojem a vzájemnou důvěrou, kterou v době Leškova ročního působení na Chicagské univerzitě v letech 1969–1970 k sobě našli a sdíleli. Dopisy jsou i důkazem, že dálka, hranice časová, politická, geografická

nehrají pro Součkovou podstatnou roli; podobně jako v jejich básnických textech se všechny chvíle a obrazy i slova odehrávají synchronně, v analogiích či blízkosti, kterou je možné v psaném projevu stvořit: stejně jako v Praze, tak i v Bostonu, za časů Zeyera, stejně jako moderny.

Dopisy Milady Součkové přátelům uzavírají nepočtené řádky prozaikovi a básníkovi Karlu Milotovi, který ji oslovil na popud Jindřicha Chalupeckého. Milota se podrobně a do hloubky zabýval jejím prozaickým dílem ve studiích později publikovaných v jeho knize *Vzorec řeči*. Je příznačné, jak Součková okamžitě rozpoznala, že důvodem oslovení nejsou pouhé vnější analytické otázky, ale slova obdobně zaměřeného autora mířící k podstatě její prozaické tvorby. Součková tu v odpovědích výjimečně formuluje poznámky o vlastní literární práci i o iluzivní touze zakusit vše znovu.

Úvodní rozpaky ohledně smyslu vydání dopisů Milady Součkové souvisí bezpochyby s naladěním, s jakým k jejich četbě přistupujeme: čteme dopisy jako zprávu o autorovi, jako střípky doplňující bílá místa, fragmentární biografii, nebo je vnímáme jako autorský text a promluva pisatele se pro nás stává částí jeho díla? U řady jiných autorů možná lze na tuto otázku jednoznačně odpovědět, jak tomu je například u dopisů Boženy Němcové. Pohybujeme se prostě opět po typické hranici autorčiny často se proměňující perspektivy, která variuje i způsob čtení dopisů. Čteme tak o Miladě Součkové, protože neznáme podrobně její biografii a protože se kontext exilu chtě nechtě pro nás dnes vytrácí. Ale často čteme jen Součkovou jako takovou se všemi jazykovými a stylistickými odkazy, ironií, vším, co známe z jejího literárního díla, čteme jen ji, a stáváme se tak nepřímými čtenáři-adresáty, kteří její promluvu vnímají s individuální a subjektivní empatií jak vůči jejímu dílu, tak osobnosti.

Obdobně čteme v jejich dopisech tak často užívané slovo *élent*. Na jedné straně je to odkaz na původní dobové užití, určující společenské postavení, zázemí, řeč pisatele, na straně druhé můžeme *élent*y číst jako kód pro všechna ta trápení, samoty, křivdy a nepochopení, které Součková ze svého soukromí nevypisuje, nevyjadřuje, které ukrývá hluboko v sobě, jako by tušila, že ustálené významy takových slov se postupně vytrácejí, mizí v popelu pomíjivosti, v onom *cinis* zmiňovaném na počátku *Prvních písmen*, z nichž vše povstalo.

ks